

Hoe de sociale omgeving een rol speelt bij mensen met financiële problemen

*Onderdeel van de reeks:
Het financiële gedrag van consumenten*

Hoe de sociale omgeving een rol speelt bij mensen met financiële problemen

*Onderdeel van de reeks:
Het financiële gedrag van consumenten*

Nibud, oktober 2014

*Auteurs:
Tamara Madern
Minou van der Werf
Geert-Jan van der Veen*

Inhoud

1	INLEIDING	1
1.1	De rol van de sociale omgeving bij financiële problemen.....	1
1.2	Het financiële gedrag van consumenten	3
1.3	Methode	5
2	SOCIALE STEUN UIT DE OMGEVING	7
2.1	Kans op betalingsachterstanden kleiner bij meer steun	8
2.2	Praten over geldzaken	9
2.3	Daar val ik niemand mee lastig	10
2.4	De stap naar professionele hulpverlening	11
2.5	Conclusie en aanbevelingen	11
3	INSTRUMENTELE ONDERSTEUNING	14
3.1	Lenen van familie en vrienden	14
3.2	Schenken.....	16
3.3	Geen geld, wel instrumentele ondersteuning.....	16
3.4	Conclusie en aanbevelingen	16
	BRONVERMELDING	18
	BIJLAGEN	20
I	Onderzoeksverantwoording	21
II	Vergelijking tussen de groepen.....	25
III	Factsheet: Geld lenen aan vrienden en familie.....	26

1 Inleiding

Dit rapport is één van de vier rapporten binnen de reeks 'Het financiële gedrag van consumenten'. In dit deel staat de rol die de sociale omgeving heeft op mensen met financiële problemen centraal. Onder de sociale omgeving verstaan we de partner, familie, vrienden, collega's, de burens, maar ook mensen die op een andere manier tot het sociale netwerk van iemand behoren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan mensen van de kerk of de moskee, mensen van de studie, mensen van de sportvereniging, buurtgenoten, et cetera. In dit hoofdstuk wordt gestart met een korte inleiding op de rol van deze omgeving. In paragraaf 1.2 wordt de achtergrond van de totale reeks besproken en verduidelijken we wat wij onder financieel gedrag verstaan. Deze paragraaf is in alle vier de rapporten gelijk en alleen relevant als u de andere delen niet heeft gelezen. Dat geldt ook voor paragraaf 1.3 waarin een korte toelichting op de methode, een mix van deskresearch, interviews en kwantitatieve analyses, gegeven wordt. In hoofdstuk 2 komt sociale steun uit de omgeving aan de orde en in hoofdstuk 3 ten slotte de informele ondersteuning.

Dit rapport is primair geschreven voor beleidsmedewerkers bij gemeenten en schuldhulpverleners. De aanbevelingen zijn dan ook vooral op deze groep gericht. De informatie is echter relevant voor een grotere groep professionals die te maken hebben met huishoudfinanciën van consumenten, die wij ook met dit rapport hopen te inspireren.

1.1 De rol van de sociale omgeving bij financiële problemen

Steeds vaker wordt de sociale omgeving ingezet door mensen die om ondersteuning binnen het sociale domein vragen. Ook binnen schuldhulpverlening wordt gekeken hoe de omgeving een rol kan spelen bij de aanpak van schuldenproblematiek. Sinds de invoering van de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) op 1 januari 2007 is de sociale omgeving belangrijker geworden. Deze wet heeft als motto 'meedoen' en de intentie is ervoor te zorgen dat mensen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen en mee kunnen blijven doen in de samenleving. Een belangrijk element is dat er ook wordt gekeken naar hulp die wordt geboden door vrienden, familie of bekenden.

Steun uit de omgeving is vaak een kwestie van geven en nemen. Zo vertelde Melissa: Op aandringen van een buurvrouw ben ik hulp gaan zoeken om van mijn schulden af te komen. Het ging allemaal nog maar net en achteraf gezien ben ik blij dat iemand me heeft gewaarschuwd. Nadat ik zelf uit de problemen was, ben ik verder gegaan met een cursus budgetteren en financiële zelfredzaamheid via mijn werk. Inmiddels komen mensen bij mij langs voor vragen over bijvoorbeeld het aanvragen van toeslagen of met vragen over een aanmaning. Ik ben blij dat ik nu zelf mensen kan helpen, zeker omdat ik zelf heb ondervonden hoe waardevol zulke hulp kan zijn.

In dit deel staat de ondersteuning die huishoudens met financiële achterstanden krijgen van hun sociale omgeving centraal. Niet alleen de positieve kant, maar ook welke negatieve gevolgen mensen ervaren. Het gaat hierbij om de zachte en de harde kant, dus zowel immateriële als materiële steun die geboden wordt. *‘Sociale steun bestaat uit interacties tussen mensen die tegemoet komen aan sociale basisbehoeften van de ontvanger, zoals affectie, goedkeuring, erbij horen en veiligheid’* (Savelkoul & van Sonderen, 2011).

Voor huishoudens met financiële problemen is de omgeving van belang, eenderde van de huishoudens met problematische schulden vraagt hulp in zijn omgeving. Ook lenen huishoudens geld van vrienden en familie als zij het financieel moeilijk hebben (Kerckhaert en de Ruig, 2013). Er is echter nog weinig bekend over de omvang en impact van deze informele leningen, dat zijn leningen die niet zijn afgesloten bij een officiële instelling. In hoofdstuk 3 kijken we specifiek naar leningen bij vrienden en familie. Van de huishoudens die problematische schulden hebben, zegt 42 procent een lening te hebben bij familie. Van de huishoudens met een risico op problematische schulden is dit 49 procent (Kerckhaert en de Ruig, 2013). Of er afspraken worden gemaakt over terugbetaling, rentepercentages en de duur van een lening is nog weinig bekend.

De onderzoeksvraag die in dit rapport centraal staat is:

Ervaren huishoudens met financiële problemen steun uit hun omgeving, zowel in sociale als in materiële zin, en wat zijn de gevolgen daarvan?

1.2 Het financiële gedrag van consumenten

Dit rapport is dus een deel van de reeks 'Het financiële gedrag van consumenten'. In deze reeks wordt ingezoomd op het financiële gedrag van huishoudens met financiële problemen. In deze reeks wordt met financieel gedrag het gedrag bedoeld dat wordt beschreven in de competenties van het Nibud. Het Nibud onderscheidt vijf gebieden waarbinnen verschillende competenties een rol spelen:

- In kaart brengen
De consument beschikt over een overzicht dat inzicht geeft in de mogelijkheden om zijn financiën in balans te houden.
- Verantwoord besteden
De consument besteedt zijn inkomsten zodanig dat zijn huishoudfinanciën op de korte termijn in balans zijn.
- Vooruit kijken
De consument realiseert zich dat wensen en gebeurtenissen op de middellange en de lange termijn financiële gevolgen hebben en stemt zijn huidige bestedingen hierop af.
- Bewust financiële producten kiezen
De consument kiest financiële producten op basis van budgettaire overwegingen en passend bij zijn persoon en persoonlijke huishoudsituatie.
- Over voldoende kennis beschikken
De consument beschikt over alle relevante kennis om zijn huishoudfinanciën op de korte, middellange en de lange termijn in balans te brengen en te houden (Nibud, 2012).

Binnen deze reeks wordt er vooral op de eerste drie gebieden ingezoomd. Het financiële gedrag van consumenten is van invloed op het ontstaan en de oplossing van financiële problemen. Het Nibud heeft in deze competenties beschreven wat consumenten zouden moeten kunnen om financieel zelfredzaam te zijn (Nibud, 2012). Er is nog weinig bekend over wat consumenten daadwerkelijk doen op het moment dat zij financiële problemen krijgen of te maken krijgen met een inkomensterugval. Deze reeks zal daar meer zicht op geven.

Betalingsachterstanden, al dan niet problematisch, zijn een probleem voor de schuldenaar, de schuldeiser, maar ook voor de maatschappij. De verwachting is dan ook dat iedereen zijn uiterste best doet om betalingsachterstanden te voorkomen en dat er altijd voor de meeste optimale en verstandige weg wordt gekozen. Daar gaan aanhangers van het rationele keuzemodel althans van uit. Bij de rationele keuzetheorie wordt ervan uitgegaan dat mensen zich zo gedragen dat zij hun eigen opbrengsten maximaliseren en dat zij daarbij rationeel te werk gaan (Lechner e.a., 2010). Uit verschillende onderzoeken is duidelijk geworden dat mensen vaak niet rationeel kiezen (Tiemeijer e.a. (red), 2009). Gedrag is complex, er spelen veel onbewuste processen. De rol van het onbewuste in het gedrag van mensen heeft steeds meer aandacht

gekregen van onderzoekers (o.a. Lamme, 2010; Dijksterhuis, 2007; Thaler en Sunstein, 2009). Het bewust redeneren heeft steeds meer een bijrol gekregen in onderzoek naar gedrag (Tiemeijer, 2011). Er zijn verschillende onbewuste processen die het gedrag sturen. Zo speelt bijvoorbeeld 'optimisme bias' een rol. Dat houdt in dat mensen de kans op positieve gebeurtenissen overschatten en de kans op negatieve gebeurtenissen onderschatten. Een ander voorbeeld is de korte termijn visie: consumenten met een korte termijn visie richten zich vooral op het nu en zijn minder bezig met toekomstige consequenties.

In de laatste jaren zien we ook binnen het veld van de schuldhulpverlening een verschuiving van denken vanuit de ratio naar meer ruimte voor gedrag en de processen die daarbij een rol spelen. Toch zien we in het werkveld, en dan vooral aan de preventiekant, dat het voorkomen en aanpakken van financiële problemen zich voornamelijk richt op het aanleren van vaardigheden en kennis (Jungmann e.a., 2012). Ook het creëren van bewustzijn heeft een prominente rol. Het activeren van nieuw gedrag en motivatie krijgt weinig aandacht.

Dat preventie nog voornamelijk op kennis en vaardigheden is gericht blijkt ook uit een inventarisatie van de projecten die zijn aangemeld op Schuldpreventiewijzer.nl. Op 18 mei 2013 waren daar 82 activiteiten aangemeld die zich richten op kennis, 63 gericht op vaardigheden en slechts 11 gericht op motivatie. Vier van deze laatste categorie waren varianten op een budgetcursus. Het aanleren van kennis en vaardigheden staat dus vaak centraal bij preventie. Inmiddels is deze database offline.

Dat het aanleren van vaardigheden en kennis noodzakelijk is staat buiten kijf. Diverse onderzoeken hebben dat aangetoond. De vraag is echter wat mensen belemmert om toch niet het juiste gedrag te vertonen, zodat zij schuldenvrij kunnen blijven of hun betalingsachterstanden kunnen aanpakken. Vanuit de literatuur zijn daar wel theorieën over, zoals de hiervoor genoemde korte termijn horizon. Er is echter in Nederland weinig tot geen onderzoek gedaan naar welke processen er precies spelen en wat mensen zelf aangeven als oorzaak en als oplossing. Binnen dit onderzoek maken we hiermee een start. De probleemstelling die in deze reeks onderzoeken centraal staat is:

Welk financieel gedrag vertonen consumenten bij inkomensterugval of financiële problemen en welke redenen geven zij zelf aan om bepaald financieel gedrag al dan niet uit te voeren?

Naast het deel dat nu voor u ligt zijn er twee andere rapporten verschenen. Daarnaast zal het rapport 'Nieuwe schuldenaren: huiseigenaren en werknemers in de problemen' later in 2014 verschijnen.

- 1) [Controle houden over de uitgaven: administratie en verleidingen](#)
Centrale onderzoeksvraag in dit deel: *In hoeverre onderneemt de consument actie om (weer) controle te krijgen over zijn uitgaven na een inkomensterugval en wat houdt deze actie in?*
- 2) [Van vroeger naar later: vooruitkijken en aanpassingsgedrag](#)
Centrale onderzoeksvraag in dit deel: *In hoeverre speelt het al dan niet voorbereiden op een inkomensterugval een rol bij financiële problemen?*
- 3) Nieuwe schuldenaren: huiseigenaren en werknemers in de problemen
Centrale onderzoeksvraag in dit deel: *Welk financieel gedrag vertonen huiseigenaren en werkenden met financiële problemen en verschilt dit van het gedrag van huiseigenaren en werkenden zonder schulden en van de traditionele groepen in de schuldhulpverlening, in het bijzonder huurders en uitkeringsgerechtigden?*

1.3 Methode

Er is voor deze reeks gebruik gemaakt van verschillende bronnen en onderzoeksmethoden. Centraal staan de 63 interviews die zijn gehouden onder huishoudens die een inkomensterugval hebben meegemaakt en/of in de financiële problemen zitten. De informatie uit de interviews is aangevuld met dossieranalyse van 52 cliëntendossiers van budgetcoaching, een literatuurstudie naar wat er bekend is over financieel gedrag en de motivatie van consumenten en extra analyses op de data die zijn verzameld voor het binnen afzienbare tijd te verdedigen proefschrift van Madern. Een uitgebreidere beschrijving van de methode en de respondenten staat beschreven in de bijlage I 'onderzoeksverantwoording'.

In dit rapport worden vier groepen onderscheiden:

- Huishoudens zonder financiële problemen.
- Huishoudens met lichte financiële problemen. Hieronder vallen huishoudens die één of meer van de volgende gebeurtenissen hebben meegemaakt:
 - enkele keer de huur/hypotheek meer dan 10 dagen te laat betaald;
 - achterstanden op de energierekening;
 - aanmaningen ontvangen;
 - brieven van incassobureau of deurwaarder ontvangen.
- Huishoudens met ernstige financiële problemen. Er is gekozen voor de term ernstig omdat het gaat om de gevolgen van de achterstand, met name de kosten die worden gemaakt door de schuldeiser en op lange termijn de kosten voor de maatschappij. Hieronder vallen huishoudens die de volgende financiële problemen hebben gehad:
 - regelmatig de huur of hypotheek niet betaald;
 - afgesloten van de energie;
 - loonbeslag op het inkomen gelegd;

- aangemeld bij het ZiN (voorheen CVZ).
- Huishoudens met problematische schuldsituatie die zijn aangemeld voor, of hulp krijgen van, professionele schuldhulpverlening. Deze groep valt onder de huishoudens met ernstige financiële problemen.

Als er wordt gesproken over huishoudens met financiële problemen, dan zijn de drie laatste groepen samengenomen.

2 Sociale steun uit de omgeving

Monique is een alleenstaande moeder: Ik had mijn leven goed op de rails. Ik had twee banen en werkte veel en daarmee kon ik me een goed leven en een mooi huis permitteren. Toen ik mijn eerste baan kwijtraakte ging het allemaal nog net, met wat hulp van mijn spaargeld. Maar toen ik ook de tweede verloor, werd de situatie onhoudbaar en moest ik het ene gat vullen met het andere. Mijn ouders boden me aan om wat vaker op de kinderen te passen omdat ik geen geld had voor kinderopvang en zelf thuis kwam te zitten met een burn-out. De toelating tot een WSNP-traject duurde ontzettend lang, want ik had nog een eigen huis en in het begin nog even een baan. Mijn familie ondersteunde mij met geld voor eten en de hypotheek, maar over de oorzaak van de schulden en het oplossen hiervan spraken we eigenlijk niet. Pas toen ik instortte bij de huisarts ben ik doorverwezen naar hulpverlening.

Het hebben van sociale contacten, ergens bij horen, is één van de fundamentele basisbehoeften van de mens (Baumeister en Leary, 1995). Sociale relaties en de steun die daar vandaan komt, zijn erg belangrijk voor mensen: we voelen ons gelukkiger en beter beschermd tegen tegenslagen. Steeds vaker wordt binnen het sociale domein gekeken of iemand uit de omgeving kan ondersteunen bij de problematiek van de cliënt. Bij schulddienstverlening wordt steeds vaker gekeken naar de mogelijkheid om een vrijwilliger als buddy tijdens een traject in te zetten. We weten weinig over de effecten hiervan, we weten nog minder over de steun die mensen in de financiële problemen zelf ervaren. Uit dit onderzoek blijkt dat mensen vaak één of twee personen hebben met wie ze over geldzaken praten en dat de invloed van die persoon en/of personen er vaak voor zorgt dat ze hulp gaan zoeken.

Uit de literatuur

Mensen hebben de behoefte om erbij te horen. Als deze behoefte niet wordt vervuld, dan veroorzaakt dit ziekte en heeft dit negatieve effecten op het welzijn. Door sociale steun te ontvangen, wordt de behoefte om erbij te horen (in ieder geval gedeeltelijk) vervuld. Steun uit de omgeving kan mensen helpen bij het omgaan met lastige situaties en het kan de negatieve consequenties hiervan verminderen. Sociale steun heeft de volgende drie met elkaar samenhangende aspecten: behoefte aan steun, de hoeveelheid verkregen steun (dus het aantal ondersteunende interacties) en tevredenheid met de hoeveelheid verkregen steun. Er zijn vijf verschillende typen van ondersteunende interacties te onderscheiden:

- Emotionele ondersteuning: zoals een luisterend oor bieden, opvrolijken, een duwtje in de goede richting geven, motiveren, geruststellen of goede raad geven.
- Waardering: zoals sociale relaties die iemand als persoon in vertrouwen nemen, hulp vragen en zijn of haar advies opvolgen.
- Instrumentele ondersteuning: zoals anderen vervoer aanbieden, spullen uitlenen, informatie delen of praktische hulp bieden.
- Gezelschap: zoals iemand bellen, op bezoek gaan, samen op stap gaan.
- Informatieve ondersteuning: zoals het geven van opbouwende kritiek, laten weten wat er van iemand verwacht wordt.

(Baumeister en Leary, 1995; Cohen en Wills, 1985; van Sonderen, 2012)

Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat de positieve invloed van sociale steun niet zozeer afhangt van de hoeveelheid sociale steun die iemand ontvangt, maar van de behoefte aan sociale steun van deze persoon. Het verschil in behoefte aan steun hangt af van persoonskenmerken, maar ook stress kan hierop van invloed zijn. Iemand die veel stress ervaart heeft waarschijnlijk meer behoefte aan steun.

(Cohen, 1992; Cutrona en Russel, 1987)

2.1 Kans op betalingsachterstanden kleiner bij meer steun

Uit de analyses die zijn gedaan t.b.v. het proefschrift van Madern (nog niet gepubliceerd) blijkt dat respondenten die denken dat ze steun kunnen krijgen van hun omgeving minder vaak financiële problemen hebben. Het lijkt er daarnaast op dat personen met betalingsachterstanden minder hulp uit hun omgeving ervaren. Mensen met zware betalingsachterstanden geven significant vaker aan dat er geen mensen zijn bij wie ze terecht kunnen ten opzichte van mensen met lichte financiële problemen.

Uit de literatuur

Het gedrag van mensen wordt sterk beïnvloed door de omgeving. De rol van sociale steun is nog onderbelicht bij onderzoeken naar schuldenproblematiek, maar er is wel onderzoek gedaan naar de invloed die de omgeving heeft op koopgedrag. Angst voor sociale uitsluiting zorgt ervoor dat mensen geld gaan uitgeven. Zij willen graag aansluiting vinden bij de groep. Maar deze angst voor uitsluiting kan ook betekenen dat mensen gaan bezuinigen als dat de standaard binnen hun groep is. Het is zelfs zo dat de resultaten uit onderzoek impliceren dat sociaal uitgesloten personen hun persoonlijke en financiële welzijn opofferen voor hun sociale welzijn.

(van der Lucht en Polder, 2010; Mead e.a., 2010)

Bij de sociale omgeving is de hoeveelheid sociale steun die mensen ontvangen van invloed op hun fysieke gezondheid. Mensen die meer sociale steun ontvangen hebben over het algemeen een betere gezondheid. Uit ander onderzoek blijkt dat mensen die veel sociale steun krijgen, een hogere kans hebben om langer te leven dan mensen, met een vergelijkbare gezondheid, die minder sociale steun krijgen. Het niet ontvangen van sociale steun is een voorspeller van psychische problemen bij volwassenen: een gebrek aan sociale steun bij kinderen voorspelt psychische problemen op latere leeftijd. Emotionele steun beschermt volwassenen tegen het ontstaan van depressies en angststoornissen.

(Penninx e.a., 1997; Savelkoul en van Sonderen, 2011)

2.2 Praten over geldzaken

Er wordt door de geïnterviewden weinig met anderen over geldzaken gesproken. Het merendeel geeft wel aan af en toe, binnen het gezin, over geldzaken te spreken, maar dat gaat dan vooral over financiële opvoeding en de aanschaf van een duurder product of de rekening daarvan die toevallig net binnen is. Op een enkeling na, wordt er niet gesproken over besparen, krap zitten of betalingsachterstanden. Ook als we alleen kijken naar het praten met een partner, valt het op dat er weinig wordt gecommuniceerd. Vaak regelt één partner de geldzaken en bemoeit de ander zich er niet of nauwelijks mee. De partner wordt pas op de hoogte gebracht als de rekeningen zich opstapelen en soms komt de partner er per ongeluk achter, zoals in het geval van Najla en van Mirjam (zie kaders).

Najla heeft samen met haar man een eigen bedrijf. Laatst ontdekte Najla dat ze betalingsachterstanden bij de zorgverzekering hadden. Haar man vond die niet belangrijk genoeg en was gestopt met betalen. Najla kwam hier achter toen ze naar de fysiotherapeut was geweest. Normaal gesproken zou dit vergoed worden door haar aanvullende verzekering, maar nu moest ze opeens betalen. Die bleek echter al een tijdje afgesloten te zijn. Inmiddels is Najla weer bij met de betalingen, maar bij haar man lopen de achterstanden nog steeds op.

Mirjam heeft problematische schulden. Voordat ze werkloos werd, had haar ex haar verlaten en laten zitten met enorme schulden waar zij niks vanaf wist. Ze deden de administratie ieder apart en haar ex regelde de rekeningen. Toen haar ex haar verliet kwam ze erachter dat ze betalingsachterstanden hadden. Toen ze daarna ook nog werkloos werd, kwam alles bij elkaar en escaleerde het.

Met vrienden en familie wordt wel gepraat over geldzaken, maar vaak gaat het dan om het uitwisselen van tips, vergelijken van producten en financiële opvoeding. De eigen financiële situatie wordt meestal maar met één persoon gedeeld, vaak de ouders of broer of zus. In een enkel geval wordt een goede vriend of vriendin genoemd. Bijna iedereen, en zeker een alleenstaande, heeft zo'n vertrouwenspersoon. In enkele gevallen wordt er ook veel besproken met iemand die verder af staat, maar vanuit zijn of haar werk te maken heeft met financiën. Boekhouders en accountants worden een aantal malen genoemd. Mensen die in hun werk iets financieels doen, van accountant tot administratief medewerker, geven zelf aan vaker om hulp gevraagd te worden. Ook geven de geïnterviewden vaak aan dat het familielid of de vriend op de een of andere manier te maken heeft met financiën in hun werk.

Nina (getrouwd): 'We spreken vaak over dingen om te vergelijken. Bijvoorbeeld als de wasmachine stuk is: welke hebben jullie? Ook wat betreft de zorgverzekeraar et cetera.'

Byron (alleenstaand): 'Ik probeer het zoveel mogelijk zelf te doen. Wanneer ik er niet uitkom ga ik naar mijn zus, met haar bespreek ik allerlei zaken. Zij is boekhouder en weet er veel van af. Bijvoorbeeld het invullen van belastingpapieren en het omgaan met aanmaningen.'

2.3 Daar val ik niemand mee lastig

Als schuldenaren in een sociale omgeving verkeren waar schulden hebben niet de norm is, lijkt er nog een taboe te liggen op het spreken over betalingsachterstanden. Uit schaamte of uit angst voor onbegrip proberen deze mensen zelf hun problemen op te lossen en soms zelfs verborgen te houden.

Henk (alleenstaande): 'Ik vind het lastig en vervelend om er over te praten, omdat ik vaak van anderen hoor hoe goed het met ze gaat en ik juist het tegenovergestelde heb. Ik wil niet de persoon zijn die altijd maar met slecht nieuws komt.'

Ilse (gezin): 'Ik vind het ook niet echt een gezellig onderwerp om over te praten.'

Bij de groep met problematische schuldenaren worden ook lotgenoten genoemd als personen waarmee gesproken wordt over de problemen. Omdat het hebben van financiële problemen dan normaal wordt gevonden zijn mensen er meer mee vertrouwd en helpen elkaar met raad en daad.

Ria (alleenstaande): 'Als je praat met lotgenoten, dan kan je je ei kwijt, je kwaadheid en frustratie. Dat kan opluchten. We helpen elkaar, met tips en praktische zaken.'

2.4 De stap naar professionele hulpverlening

Aan de geïnterviewden is gevraagd wanneer zij hulp zijn gaan zoeken, wat de reden is geweest om geen hulp te zoeken en of er momenten waren waarop zij dachten er zelf niet meer uit te komen. Hoewel veel geïnterviewden aangaven dat zij meerdere momenten hebben gehad waarop zij het niet meer zagen zitten, was dit vaak geen reden om hulp te gaan zoeken. De meeste geïnterviewden zijn pas hulp gaan zoeken op aandringen van hun omgeving. Redenen om geen hulp te gaan zoeken zijn dat de respondent denkt het zelf nog wel te kunnen, schaamte en een gevoel van falen.

Annemieke (gezin): 'Het voelt toch als het tonen van zwakte. Wanneer je vraagt om hulp, geef je eigenlijk aan dat je het zelf niet meer kan en dat voelt voor mij heel ongemakkelijk.'

2.5 Conclusie en aanbevelingen

Het krijgen en ervaren van sociale steun is belangrijk voor veel personen, zeker als er financiële problemen zijn. Toch wordt er met partners of in het gezin, maar weinig over financiën gepraat. Ook met vrienden of familie wordt nauwelijks over geldzaken gesproken. Als er wel over wordt gesproken gaat dat vaak over waar de beste aanbiedingen zijn en het vergelijken van prijs en kwaliteit van producten.

Als over geldzaken en financiële problemen wordt gesproken, dan is dat vaak met één persoon uit de familie en vriendenkring. Vaak is dat een familielid of een persoon die op één of andere manier iets met financiën doet binnen het werk, hij of zij werkt bijvoorbeeld op een financiële afdeling of is boekhouder.

Er wordt niet gesproken over geldzaken uit schaamte en het sterke gevoel dat men het zelf moet kunnen oplossen. Men valt er niet graag iemand anders mee lastig. Toch is het contact met vrienden en familie belangrijk. Alle respondenten met ernstige schulden geven aan dat de stap naar professionele hulpverlening is groot is. De respondenten

die hulp hebben gezocht, hebben die stap vaak pas genomen na aandringen van hun sociale omgeving

Verschillen tussen groepen

Er zijn een paar verschillen tussen groepen die in dit hoofdstuk naar voren zijn gekomen (zie ook bijlage II). In vergelijking met huishoudens zonder financiële problemen, ervaren huishoudens met financiële problemen minder hulp vanuit hun omgeving. Daarnaast hebben huishoudens zonder financiële problemen het idee dat er meer mensen zijn waarbij ze terecht kunnen met hun problemen dan huishoudens met financiële problemen.

Huishoudens met *lichte* financiële problemen hebben het idee dat er meer mensen zijn waarbij ze terecht kunnen met hun problemen, dan huishoudens met *ernstige* financiële problemen. Huishoudens met *lichte* financiële problemen praten minder met lotgenoten over hun problemen, dan huishoudens met *ernstige* financiële problemen

Aanbevelingen

Betrek de sociale omgeving bij preventieactiviteiten

De sociale omgeving is belangrijk, zeker bij het zoeken van hulp. Het is dan ook aan te raden om preventieactiviteiten ook op de omgeving van risicogroepen te richten. Zij zijn het die vaak het extra zetje geven waardoor huishoudens in de financiële problemen hulp gaan zoeken. Voorzie, niet alleen de risicogroepen, maar de sociale omgeving ook van goede en juiste tips. Dit kan dezelfde informatie zijn als voor de risicogroepen. Denk hierbij aan informatie over het aanvragen van toeslagen of do's en don'ts bij het ondersteunen van iemand met financiële problemen.

Onder de omgeving verstaan we de partner, familie, vrienden, collega's, de burens, maar ook mensen die op een andere manier tot het sociale netwerk van iemand behoren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan mensen van de kerk of de moskee, mensen van de studie, mensen van de sportvereniging, buurtgenoten, et cetera.

Mail beide partners als dat mogelijk is

De partner is lang niet altijd op de hoogte van de financiële problemen. Gemeenten en ketenpartners zouden – zeker bij achterstanden waar beide partners hoofdelijk aansprakelijk voor zijn – ook beide partners op de hoogte kunnen stellen, bijvoorbeeld per mail. Dit vergroot de kans op een reactie en actie.

Tips voor de consument

Hieronder staan een aantal tips voor de consument, gericht op het bespreekbaar maken van de financiën met hun partner. Deze tips kunnen rechtstreeks aan klanten meegegeven worden, maar kunnen bijvoorbeeld ook verspreid worden via een woningcorporatie, want daar komt men vaak in aanraking met koppels die gaan samenwonen.

- Hoe denkt u over geld?
Veel ergernissen kunnen voorkomen worden door met elkaar te praten over geld. Het liefst al voor u gaat samenwonen. Als u nu al meer van elkaar weet op dit gebied, kan dat later problemen voorkomen. Hoe kijkt u als stel tegen geld aan? Ziet u het als doel op zich en wilt u er gewoon graag veel van hebben? Of ziet u het als middel om uw doelen te realiseren? Samen afspraken maken kan ook helpen om toekomstige financiële problemen te voorkomen.
- Stel samen doelen en prioriteiten
Wat zijn uw doelen op korte en lange termijn? Bijvoorbeeld een grote reis maken, een huis kopen, een sabbatical, uw trouwdag. Wat kosten die doelen en op welke termijn zijn ze te bereiken? Kunnen uw doelen samengaan met die van uw partner?
 - Zo nee, is er een compromis mogelijk?
 - Zo ja, maak samen een prioriteitenlijstje en bepaal hoeveel u gaat sparen om die doelen te kunnen realiseren.

3 Instrumentele ondersteuning

Iedereen herkent dit wel. Per ongeluk de portemonnee vergeten of ineens niet genoeg geld op de rekening om een avondje uit af te rekenen. Even wat geld lenen bij een familielid of vriend kan dan een uitkomst zijn. Op basis van wederzijds vertrouwen een klein bedrag voorschieten of uitlenen is iets wat iedereen wel eens gedaan heeft. Maar wanneer er sprake is van bijvoorbeeld acute geldproblemen, gaat het soms om grotere bedragen. Is het dan nog wel verstandig om zomaar geld uit te lenen en is de ontvanger hier echt mee geholpen? Instrumentele ondersteuning gaat verder dan een lening. Onder instrumentele ondersteuning verstaan we dat mensen elkaar ondersteunen met diensten en/of goederen.

John woont samen met zijn vrouw en had voorheen een eigen bedrijf. Nadat zijn bedrijf over de kop is gegaan door oplichting, heeft hij op sterk aandringen van zijn accountant een aanvraag gedaan voor een WSNP-traject. Tussen de tijd dat zijn eigen vermogen opraakte en het moment van toelating tot de WSNP zat ongeveer een half jaar. Hij is toen gaan lenen bij zijn familie om deze periode op te kunnen vangen. 'Ik weet niet hoeveel ik uiteindelijk heb geleend, maar het was in ieder geval voldoende voor een half jaar levensonderhoud. Ik heb mondeling afgesproken dat ik het zo snel mogelijk zou terugbetalen, maar verder werden er geen concrete afspraken gemaakt.'

Deze schuld kon niet worden meegenomen in een WSNP-traject. Na het WSNP-traject, was hij dan ook nog niet schuldenvrij. Hij is zeker nog een jaar bezig geweest om de schuld aan zijn familie af te lossen. De onderlinge relatie tussen John en het familielid dat de lening verstrekke is niet onder druk komen te staan, maar dat komt ook omdat hij altijd heel transparant is geweest over waar hij het geleende geld aan besteedde. Hij zegt: 'Als je al geld leent, moet je het alleen voor noodzakelijke dingen gebruiken, en niet om een extraatje van te kopen.'

3.1 Lenen van familie en vrienden

Wanneer mensen in de problemen komen en niet genoeg geld meer hebben wordt er regelmatig geld geleend, met name van familieleden. Tweederde van de geïnterviewden gaf aan wel eens een informele lening te hebben gehad. In een enkel geval werd afgesproken wanneer en hoe er moest worden terugbetaald, maar de meesten gaven aan dat ze niets hadden vastgelegd. Als er al afspraken worden gemaakt, dan is dat vaak mondeling. Aanvullende afspraken voor een lening, zoals over rentepercentages

en de hoogte van de aflossingen worden ook nagenoeg niet gemaakt. Het gaat vaak in vertrouwen: 'Ik betaal je gelijk terug wanneer ik kan.'

Marco (alleenstaand): 'Geen idee, zodra ik weer geld heb betaal ik terug.'

Wanda (samenwonend): 'Het geld lenen ging op basis van vertrouwen. We gingen er allebei vanuit dat het geld zou terugkomen zodra het er weer was. Zo is het uiteindelijk ook gegaan.'

Dat vertrouwen is anderzijds ook een reden voor mensen om juist niet van vrienden of familie te lenen. Men wil een vertrouwensband niet in gevaar brengen en geeft aan dat zij een lening als gevaar zien wanneer er bijvoorbeeld problemen ontstaan met de terugbetaling.

Gert-Jan (gezin): 'Ik ben opgevoed met de gedachte dat vrienden en geld lenen niet samen gaan. En lenen schiet niet op, want je vult het ene gat met het andere.'

Ook spelen trots en een gevoel van 'ik moet het zelf oplossen' een rol bij het vragen om een lening aan vrienden en/of familie. Pas wanneer mensen het overzicht zelf kwijt zijn of de geldproblemen te acuut worden stapt men naar een familielid of vriend om een lening te vragen.

Mensen vragen meestal pas om deze hulp wanneer er al betalingsachterstanden zijn. Soms leent men dan om een eenmalige uitgave op te vangen, zoals eigen risico of schoolboeken, of om een noodzakelijke post zoals de hypotheek te kunnen betalen. Veruit de meeste respondenten gaven aan dat zij het geleende geld gebruiken om noodzakelijke uitgaven te doen. Het gaat daarbij om uitgaven die volgens de wet, of in de ogen van de schuldenaar, noodzakelijk zijn. Denk hierbij aan betalingsachterstanden bij belangrijke posten zoals een hypotheek of zorgverzekering, maar het kunnen ook praktische posten zijn zoals geld voor eten of (noodzakelijk voor sommige respondenten) tabakswaaren.

Isabel, alleenstaand, vindt hulp vragen in haar omgeving niet altijd even gemakkelijk. Zij denkt dat anderen het zien als een teken van zwakte en ze schaamt zich ervoor. Pas toen de elektriciteit in haar huis werd afgesloten, ging ze om hulp vragen, door geld van haar vrienden te lenen. Maar zelfs toen wilde ze het geld het liefst zo snel mogelijk terugbetalen, omdat zij het absoluut geen fijn idee vond dat vrienden geld van haar te goed hadden.

3.2 Schenkingen

Naast geld lenen gebeurt het ook dat mensen elkaar geld schenken. Dit gebeurt soms door het betalen van een rekening, maar het komt ook regelmatig voor dat iemand een geldbedrag krijgt. Het meest komt dit voor tussen ouders en kinderen. Ouders bieden ook regelmatig aan om een keer de boodschappen te betalen. Vaak is het voor beide partijen onduidelijk of het bij die betalingen gaat om een gift of dat het bedrag ooit terugbetaald moet worden. De meeste respondenten voelen, zeker tegenover hun familie, wel een soort druk om later een tegenprestatie te leveren.

Vera (getrouwd): Van mijn moeder krijg ik wel eens een klein bedrag als gift voor bijvoorbeeld vakantie of voor de kerst omdat ze het kan missen.

Ben (gezin): Van onze schoonouders hebben we een auto gekregen toen zij een nieuwe kregen. Ook hebben we een keer 1000 euro gekregen voor ons nieuwe huis.

3.3 Geen geld, wel instrumentele ondersteuning

De geïnterviewden geven aan dat zij vaker met praktische steun in de vorm van geld of een keer boodschappen betalen, worden geholpen, dan met het aanpakken van betalingsachterstanden of het doen van papierwerk. Uit de interviews komen verschillende vormen van instrumentele ondersteuning naar voren. Kinderen eten bijvoorbeeld regelmatig mee bij hun ouders, vrienden lenen de auto uit en in extreme gevallen woont iemand zelfs bij anderen in. Deze instrumentele hulp wordt erg gewaardeerd en als zeer welkom gezien.

3.4 Conclusie en aanbevelingen

Tweederde van de geïnterviewden leent regelmatig geld van vrienden en familie. Er worden nauwelijks afspraken gemaakt over de afbetaling van deze lening. Bij schenkingen gebeurt iets vergelijkbaars, het wordt niet altijd duidelijk uitgesproken dat het om een schenking gaat en de ontvanger heeft wel vaak het gevoel dat hij of zij iets terug moet doen. Naast geld worden ook regelmatig goederen of diensten ter beschikking gesteld zoals de auto of een maaltijd.

Op het moment dat er geld wordt geleend, wordt meestal niet gesproken over waarom het geld nodig is en of er andere zaken zijn waarbij geholpen kan worden. Het gevaar bij een informele lening dat de aflossing niet binnen het budget van de lener valt is nog groter dan bij formele leningen. Er is geen instantie die toetst of de lening verantwoord is. Vaak is er dus zelfs niemand die het punt van *kunnen* aflossen aandraagt. Eén van de competentiegebieden voor financiële zelfredzaamheid is 'vooruit kijken' (Nibud, 2012). De beschrijving van dit competentiegebied is als volgt: de consument realiseert

zich dat wensen en gebeurtenissen op de middellange en de lange termijn financiële gevolgen hebben en stemt zijn huidige bestedingen hierop af. Met name voor consumenten met financiële problemen is dit vaak erg lastig (zie het rapport 'Van vroeger naar later: vooruitkijken en aanpassingsgedrag' uit deze reeks). Consumenten zien vaak een lening als een oplossing voor de problemen van nu en letten minder op de consequenties in de toekomst. De sociale omgeving speelt nu nog nauwelijks een rol in het bespreekbaar maken van de consequenties van lenen. Juist diegene waarbij wordt aangeklopt voor financiële hulp kan hierbij helpen, door samen te kijken wat de aflossing van de lening voor een invloed heeft op bestedingsruimte van de lener.

Aanbevelingen

Afspraken vastleggen

Afspraken worden niet of nauwelijks vastgelegd, terwijl de schuldenaar wel het idee heeft dat er een tegenprestatie gevraagd wordt. Het formeel regelen en vastleggen van de afspraken helpt de schuldenaren en hun familie om problemen in de toekomst te voorkomen en verwachtingen te managen. Vaak is niet duidelijk hoeveel geld er eigenlijk geleend is en wanneer dat terugbetaald gaat worden. Als mensen een contract willen afsluiten dan is het goed om de volgende punten op te nemen:

- Datum;
- Naam en adres van degene die het geld uitleent;
- Naam en adres van degene die het geld leent;
- Bedrag in cijfers én letters;
- Termijnen van terugbetaling;
- Handtekening van beiden.

Ook voor kleinere bedragen is een schuldbekentenis handig. Dat kan ook via een mailtje of SMS. Daarnaast is het slim om een ontvangstbewijs af te geven bij iedere afbetaling of een bewijs van storting van het geld. Een dergelijk contract en het geven van een ontvangstbewijs kan onenigheid over terugbetaling van de lening in de toekomst voorkomen.

Gesprek aangaan

Als er om een lening wordt gevraagd dan zou dat eigenlijk ook een goed moment zijn om een gesprek te starten over de financiële situatie. Achterin dit rapport is de factsheet: 'Geld lenen aan vrienden of familie' opgenomen (zie bijlage III). Deze factsheet is bedoeld ter ondersteuning van vrienden en familie die het gesprek willen aangaan over de reden van de lening. Deze factsheet kan bijvoorbeeld op een site voor vrienden en familie van mensen met financiële problemen geplaatst worden. Het Nibud zal de tips uit de factsheet verspreiden via haar kanalen, gemeenten en ketenpartners kunnen de factsheet ook hun leestafel leggen of site plaatsen.

Bronvermelding

- Baumeister, R.F., & Leary, M.R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Cohen, S., & Wills, T.A. (1985). Stress, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.
- Cohen, S. (1992). Stress, social support and disorder. In H.O.F. Veiel & U. Baumann (Red.) (1992). *The meaning and measurement of social support*. New York: Hemisphere Press.
- Cutrona, C.E., & Russel D.W. (1987). The provisions of social relationships and adaptation to stress. *Advances in Personal Relationships*, 1, 37-67.
- Dijksterhuis, A. (2007). *Het slimme onbewuste. Denken met gevoel*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Jungmann, N., Geuns, R. van, Klaver, J., Wesdorp, P., & Wolk, J. van der (2012). *Preventie : voorkomen is beter dan genezen*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- House, J.S. (1981). *Work, stress, and social support*. Reading: Addison-Weley.
- Lamme, V. (2010). *De vrije wil bestaat niet. Over wie er echt de baas is in het brein*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Lechner, L., Kremers, S.P.J., Meertens, R.M., & Vries, H. de (2010). Determinanten van gedrag. In J. Brug, P. van Assema, & L. Lechner (Red.). *Gezondheidspsychologie en gedragsverandering. Een planmatige aanpak (pp. 75-106)*. Assen: Van Gorcum / Open Universiteit Nederland.
- Lucht, F. van der, & Polder, J.J. (2010). *Van gezond naar beter. Kernrapport van de volksgezondheid toekomst verkenning 2010*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
- Mead, N.L., Baumeister, R.F., Gino, F., Schweitzer, M.E., & Ariely, D. (2010). Too tired to tell the truth: self-control resource depletion and dishonesty. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 594–597.

- Nibud (2012). *Goed omgaan met geld. Achtergronden bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid*. Utrecht: Nibud.
- Penninx, B.W., Tilburg, T. van, Kriegsman, D.M., Deeg, D.J., Boeke, A.J., & Eijk, J.T. van (1997). Effects of social support and personal coping resources on mortality in older age: the Longitudinal Aging Study Amsterdam. *American Journal of Epidemiology*, 146(6), 510–9.
- Savelkoul, M., & Sonderen, F.L.P. van (2011). *Wat is sociale steun?* In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM. Geraadpleegd op: <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/omgeving/leefomgeving/sociale-steun/wat-is-sociale-steun/>.
- Sonderen, E. van (2012). *Sociale steun lijst-interacties (SSL-i) en Sociale steun lijst discrepanties (SSL-d)*. Groningen: Noordelijk centrum voor gezondheidsvraagstukken.
- Thaler, R.H., & Sunstein, C. (2009). *Nudge. Naar betere beslissingen over gezondheid, geluk en welvaart*. Amsterdam: Business Contact.
- Tiemeijer, W.L. (2011). *Hoe mensen keuzes maken. De psychologie van het beslissen*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Tiemeijer, W.L., Thomas, C.A., & Prast, H.M. (2009). *De menselijke beslisser: Over de psychologie van keuze en gedrag*. Den Haag/ Amsterdam: WRR/ Amsterdam University Press.

Bijlagen

- I Onderzoeksverantwoording
- II Vergelijking tussen de groepen
- III Factsheet: Geld lenen aan vrienden of familie

I Onderzoeksverantwoording

In deze bijlage wordt de methode van onderzoek en de gebruikte bronnen verder toegelicht.

Er is gebruik gemaakt van verschillende bronnen en onderzoeksmethoden. Centraal staan de 63 interviews die zijn gehouden. De informatie uit de interviews is aangevuld met dossieranalyses van 52 consumentendossiers die met hun financiële problemen worden ondersteund door een budgetcoach, een literatuurstudie naar wat er bekend is over financieel gedrag en de motivatie van consumenten en extra analyses op de data die zijn verzameld voor het binnen afzienbare tijd te verdedigen proefschrift van Madern. In dit proefschrift staat het financiële gedrag van consumenten met en zonder financiële problemen centraal. Het uitgangspunt daarbij is dat het belangrijk is te weten welk financieel gedrag mensen vertonen als je meer wilt weten over de drijfveren daarachter. Voor dit rapport zijn extra analyses¹ gedaan op de dataset van het proefschrift. Een voorbeeld daarvan zijn analyses om het effect te achterhalen dat inkomensterugval heeft op het financieel gedrag. Zowel in het proefschrift als ook in dit rapport worden de Nibud-competenties als uitgangspunt voor financieel gedrag van consumenten genomen.

Voor de interviews zijn personen geselecteerd uit de dataset van Madern die vervolgens hebben deelgenomen aan telefonische interviews voor dit rapport. De interviews vormen de basis van de vier rapporten binnen de reeks, maar zijn daarnaast illustratief en ondersteunend voor het proefschrift gebruikt. De interviews zijn afgenomen tussen november 2013 en april 2014. Er zijn twee verschillende vragenlijsten afgenomen. De eerste vragenlijst ging over sociale steun van en leningen die worden afgesloten bij vrienden en familie. De tweede vragenlijst ging over anticiperen op life-events en de wijze van administratie voeren. Sommige respondenten hebben een combinatie van deze vragenlijsten gekregen, het betreft dan voornamelijk de problematische schuldenaren. In tabel 1 staan de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden.

¹ Dit betreft logistische regressies

Tabel 1: Achtergrondkenmerken deelnemers interviews (n=63)

		Aantal
Geslacht	Man	24
	Vrouw	39
Interview	Sociale steun en leningen	25
	Life-events en administratie	25
	Gecombineerd	13
Werk	Loondienst	31
	ZZP'er	7
	Geen werk	25
Woning	Huur	37
	Koop	26
Huishoudsamenstelling	Alleenstaand	18
	Eenoudergezin	14
	Gezin zonder kinderen	13
	Gezin met kinderen	16
Inkomensterugval	Ja	47
	Nee	16
Betalingsachterstanden	Ja	50
	Nee	13
Problematische schulden	Ja	15
	Nee	48

Daarnaast zijn er dossieranalyses uitgevoerd op 52 dossiers. Deze dossiers bevatten de gegevens van consumenten die met hun financiële problemen worden ondersteund door een budgetcoach. In de dossiers beschrijft de budgetcoach wat de problemen zijn, welke oorzaken er kunnen worden achterhaald en welke oplossingen er, volgens de budgetcoach, mogelijk zijn. Van de dossiers waren er 27 afkomstig van budgetcoaches die waren ingehuurd door werkgevers. De andere 25 betreffen dossiers waarbij budgetcoaches werden ingehuurd door banken, deze groep bestaat helemaal uit consumenten met een koopwoning.

Tabel 2: Achtergrondkenmerken cliënten budgetcoaching (n=52)

		Aantal
Werk	Loondienst	37
	ZZP'er	5
	Geen werk	8
Woning	Huur	10
	Koop	42
Huishoudsamenstelling	Alleenstaand	18
	Eenoudergezin	4
	Gezin zonder kinderen	15
	Gezin met kinderen	15

In dit rapport worden vier groepen onderscheiden. Deze indeling is afgeleid van de indeling die gebruikt is in het proefschrift van Madern. Er wordt hier niet gekeken naar de hoogte van de financiële achterstanden, maar naar de gevolgen van de financiële achterstanden voor de maatschappij en de kosten voor de schuldeiser. De vier groepen zijn:

- Huishoudens zonder financiële problemen.
- Huishoudens met lichte financiële problemen, hieronder vallen huishoudens die één of meer van de volgende gebeurtenissen meegemaakt hebben:
 - enkele keer de huur/hypotheek meer dan 10 dagen te laat betaald;
 - achterstanden op de energierekening;
 - aanmaningen ontvangen;
 - brieven van incassobureau of deurwaarder ontvangen.
- Huishoudens met ernstige financiële problemen. Er is gekozen voor de term ernstig omdat het gaat om de gevolgen van de achterstand, met name de kosten die worden gemaakt door de schuldeiser en op lange termijn de kosten voor de maatschappij. Hieronder vallen huishoudens die de volgende financiële problemen hebben gehad:
 - regelmatig de huur of hypotheek niet betaald;
 - afgesloten van de energie;
 - loonbeslag op het inkomen gelegd;
 - aangemeld bij het ZiN (voorheen CVZ).
- Huishoudens met een problematische schuldsituatie die zijn aangemeld voor of hulp hebben van professionele schuldhulpverlening, deze groep valt onder de huishoudens met ernstige financiële problemen.

Als er wordt gesproken over huishoudens met financiële problemen, dan zijn de drie laatste groepen samengenomen.

In tabel 3 staan de achtergrondkenmerken van de respondenten in de extra analyses. Respondenten konden het onderzoek invullen vanaf 26 augustus 2013 tot en met 1 november 2013. Deze tabel is in uitgebreidere vorm opgenomen in de dissertatie van Madern.

Tabel 3: Achtergrondkenmerken dataset (n=1984)

		Aantal
Geslacht	Man	550
	Vrouw	1434
Werk	Loondienst	1199
	ZZP'er	116
	Geen werk	669
Woning	Huur	773
	Koop	1211
Huishoudsamenstelling	Alleenstaand	532
	Eenoudergezin	202
	Gezin zonder kinderen	549
	Gezin met kinderen	663
	Anders	38
Inkomensterugval	Ja	736
	Nee	1248
Betalingsachterstanden	Ja	977
	Nee	1007

II Vergelijking tussen de groepen

In de onderstaande tabellen zijn de verschillende groepen die in dit rapport zijn beschreven onderling vergeleken. In tabel 4 zijn de verschillen tussen huishoudens zonder financiële problemen en huishoudens met financiële problemen weergegeven. In tabel 5 is een vergelijking gemaakt tussen huishoudens met lichte financiële problemen en huishoudens met ernstige financiële problemen.

Tabel 4: Vergelijking tussen huishoudens zonder financiële problemen en huishoudens met financiële problemen

Rapport	Geen financiële problemen	Financiële problemen
Hoe de sociale omgeving een rol speelt bij mensen met financiële problemen		
Ervaren van hulp uit de omgeving	+	-
Mensen bij wie ze terecht kunnen met problemen	+	-

Tabel 5: Vergelijking tussen huishoudens met lichte en ernstige financiële problemen

Rapport	Lichte financiële problemen	Ernstige financiële problemen
Hoe de sociale omgeving een rol speelt bij mensen met financiële problemen		
Mensen bij wie ze terecht kunnen met problemen	+	-
Praten met lotgenoten	-	+

III Factsheet: Geld lenen aan vrienden en familie

Geld lenen aan vrienden of familie

Wanneer wel en wanneer niet?

Leent u wel eens geld aan familie of vrienden of is u dat gevraagd?

Vaak gaat dit goed, maar het kan gebeuren dat u het geleende bedrag niet meer terugkrijgt. Bovendien helpt u de ander niet altijd door een lening te verstrekken. Waar moet u op letten als u geld uitleent? Wat zijn de redenen waarom de persoon wilt lenen? Hoe kunt u het beste helpen?

Waar is het geld voor nodig?

Belangrijk is te weten waarom iemand van u wil lenen. Gaat het om de aankoop van een huis voor uw kinderen of een startend bedrijf? Of voor iemand die moeilijk rond kan komen of al schulden heeft? Dat laatste brengt meer risico met zich mee. Hoe beter u iemand kent, hoe moeilijker het is om een verzoek om geld te weigeren. Toch kunt u soms door een lening te weigeren en te kijken naar andere oplossingen iemand zelfs helpen.

Hoe kunt u helpen?

Belangrijk is om inzichtelijk te krijgen waar het geld voor nodig is en of degene de lening kan terug betalen. Vraag of u ook op een andere manier kunt helpen. Een lening kan een indicatie van grotere problemen zijn. Vaak is een lening slechts een tijdelijke oplossing. Probeer het gesprek te starten door te vragen hoe het verder financieel gaat. U kunt ondersteunen door:

- Een overzicht te maken: de eerste stap naar het krijgen van inzicht. Als hulpmiddel kunt u hiervoor het [Persoonlijk Budgetadvies](#) gebruiken;
- Biedt hulp bij het op orde brengen van de [administratie](#);
- Vul samen de [Risicometer Lenen](#) in en u weet of de aflossing binnen het budget past;
- Vraag u zelf af waarom iemand bij u wilt lenen en niet bij de bank;
- Geen extra geld te lenen, als iemand al ernstige financiële problemen heeft. Help iemand op weg door hen te verwijzen naar de [schuldhulpverlening](#) en ga eventueel mee naar een eerste gesprek;
- Biedt hulp door een overzicht te maken van iemands schulden en maak een betaalplan. Kijk voor meer informatie ook op [zelfjeschuldenregelen.nl](#).

Niet lenen, omdat...

Natuurlijk wilt u graag uw familielid of bekende helpen in financiële nood. U wilt ruzies, financiële problemen bij de ander of [loonbeslag](#) voorkomen. Vaak helpt u iemand echter door juist géén geld te lenen. Lenen is vaak een tijdelijke oplossing; de oorzaak wordt niet weggenomen. Lenen aan een vriend of familielid is soms niet verstandig. Dit omdat:

- Er altijd een risico is dat de lening niet wordt terugbetaald. Wat betekent dit voor u? Kunt u het geld echt missen, of is er een kans dat u zelf in de financiële problemen komt?;
- Een lening vaak slechts (tijdelijk) een deel van het probleem oplost;
- Bij het niet nakomen van afspraken er spanningen tussen u en uw bekende kunnen ontstaan;
- Een onderhandse lening (een lening zonder tussenkomst van de bank) vaak niet kan worden meegenomen in een schuldregeling.

Als u wel wilt lenen

U spreekt samen af hoe en wanneer en of er rente en aflossing moet worden betaald. Bij grotere bedragen is het verstandig deze afspraken vast te leggen in een notariële akte of schuldbekentenis.

Notariële akte

Als u een grote som geld uitleent, bijvoorbeeld voor de aankoop van een huis, is het van belang dat u dit notarieel vastlegt (bij de notaris). Dit kan belastingvoordeel opleveren, zowel voor u als voor de ontvanger (hypotheekrente-af trek).

Naast lenen kunt u ook denken aan [schenken](#).

- Bel voor meer informatie de notaristelefoon: 0900-346 9393 (€ 0,80 per minuut).

Schuldbekentenis

Dit is een verklaring waarin u de afspraken opschrijft. Beide partijen moeten de schuldbekentenis ondertekenen. In een schuldbekentenis neemt u het volgende op:

- Datum
- Naam en adres van degene die het geld uitleent
- Naam en adres van degene die het geld leent
- Bedrag in cijfers én letters
- Termijnen van terugbetaling
- Handtekening van beiden

Ook voor kleinere bedragen is een schuldbekentenis handig. Dat kan ook via een mailtje of SMS. Denk ook aan een ontvangstbewijs of een bewijs van storting van het geld!

